

УДК 343.98

А.М. Притула,
доктор юридичних наук, доцент
Адміністрація Державної прикордонної служби України

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ ВІДДІЛИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ

Анотація. У статті дається аналіз окремих положень підзаконних нормативно-правових актів, що регламентують оперативно-службову та оперативно-розшукову діяльність Державної прикордонної служби України. Констатується їх взаємосуперечливість. Пропонуються шляхи розв'язання існуючих проблем невідповідності підзаконних нормативно-правових актів законодавству (шляхом внесення змін та викладення в новій редакції).

Ключові слова: оперативно-розшуковий відділ, Державна прикордонна служба України, оперативно-службова діяльність.

Постановка проблеми. Законом України «Про внесення змін до Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" щодо вдосконалення діяльності Державної прикордонної служби України» від 12 листопада 2019 року до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» було внесено зміни, якими було уповноважено здійснювати Державну прикордонну службу України (далі — ДПС України) оперативно-розшукову діяльність без територіальної прив'язки до органів ДПС України (центрального, територіальних, морської охорони). Цим законом узгоджуються норми статті 41 Кримінального процесуального кодексу України, яка передбачає здійснення оперативними підрозділами органів ДПС України слідчих та негласних (слідчих) розшукових дій за письмовим дорученням слідчого та прокурора зі статтею 5 Закону України «Про оперативно-роз-

шукову діяльність», яка раніше не охоплювала своєю диспозицією усі органи ДПС України.

Указаним законом було приведено у відповідність до статті 7 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» назву Адміністрації ДПС України — «центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону», а нова редакція статті 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» надає можливість створювати оперативно-розшукові підрозділи у будь-якому органі, підрозділах спеціального призначення та органах забезпечення ДПС України. Прикінцевими положеннями до Закону України «Про внесення змін до Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" щодо вдосконалення діяльності ДПС України» Кабінету Міністрів України визначено привести свої норматив-

но-правові акти у відповідність до цього закону. У цій статті ми окреслимо проблеми, які стосуються нетаємних наказів, що регламентують оперативно-розшукову діяльність в ДПС України.

Такими наказами є: Положення про орган охорони державного кордону Державної прикордонної служби України затверджене наказом Міністерства внутрішніх справ України від 30 листопада 2018 року № 971 та Положення про оперативно-розшуковий відділ органу охорони державного кордону України, затверджене наказом Міністерства внутрішніх справ України від 02 лютого 2015 року № 118.

Мета статті. Проаналізувати окремі положення вищевказаних наказів Міністерства внутрішніх справ України на предмет їх відповідності законам України, що регламентують оперативно-службову та оперативно-розшукову діяльність ДПС України.

Викладення основного матеріалу. Оперативно-розшукові підрозділи існують в ДПС України з моменту її створення.

До останнього часу, протягом понад 10 років, назви оперативних підрозділів ДПС України не узгоджувались з її структурою. Цю проблему вирішив Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" щодо вдосконалення діяльності Державної прикордонної служби України». Проте, підзаконні нормативно-правові акти, що існували до його прийняття, потребують приведення у сувору відповідність діючим законодавчим актам.

Підзаконними нормативно-правовими актами регулюється лише правовий статус оперативно-розшукових відділів органу охорони державного кордону.

Оперативно-розшуковий відділ (далі — ОРВ) — це структурний підрозділ органу охорони державного кордону, який здійснює оперативно-службову діяльність з охорони державного кордону на ділянці відповідальності відповідно до Закону України «Про Державну прикордонну службу України» та має право здійснювати оперативно-розшукову діяльність у порядку, визначеному Кримінальним процесуальним кодексом України і Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1].

Аналізуючи правові підстави для видання цього наказу та визначення наведено вище, авторами неодноразово висловлювались свої думки [2].

У діючому визначенні ОРВ відсутнє посилання на те, що він є оперативним підрозділом, адже виконання слідчих та негласних слідчих розшукових дій може бути доручене лише оперативним, а не структурним підрозділам органу ДПС України. Із визначення ОРВ та його завдань згідно наказу вбачається, що первісне для нього — охорона державного кордону, а не здійснення ОРД в порядку, передбаченому законодавством.

Крім того, на думку авторів тексту цього наказу, для ОРВ ОРД є правом. Не вдаючись у глибоке тлумачення терміну «право», щоб не забирати хліб у теоретиків права, звернемо увагу лише на одну із ознак «права» — право має нормативний характер — воно встановлює конкретне правило поведінки, норму. Проте, на практиці для ОРВ інколи це означає, що хочу займаюся ОРД, бо маю право, а хочу не займаюся — це ж не обов'язок. Вбачається, що таке визначення є хибним, оскільки ОРД для оперативних підрозділів є прямим обов'язком, який закріплений на рівні Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а не

правом. Одним із принципів права, який гарантує забезпечення легкості з'ясування змісту права і можливість скористатися цим правом у разі необхідності є принцип правової визначеності. З позиції дотримання вказаного принципу такі положення відомчих нормативно-правових актів йому не відповідають. Це спонукає нас до пропозиції замінити словосполучення «має право» на словосполученням «уповноважений».

Таким чином, вбачається, що визначення ОРВ потребує викладення у новій редакції.

Наприклад, «Оперативно-розшуковий відділ — це оперативний підрозділ органу охорони державного кордону, який уповноважений здійснювати оперативно-розшукову діяльність у порядку, визначеному Кримінальним процесуальним кодексом України і Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Відповідно до Положення про оперативно-розшуковий відділ основним завданням ОРВ визначено: забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

На нашу думку, це прямо суперечить статті 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», де визначено, що завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

Виконання зазначеного завдання є оперативно-службовою діяльністю ОРВ.

Словосполучення «забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні» слід виключити, оскільки це є завданням відділу прикордонної служби ДПС України відповідно до Положення про відділ прикордонної служби Державної прикордонної служби України, затвердженого наказом МВС України від 15.04.2016 № 311.

Положення про ОРВ вимагає від начальника ОРВ мати вищу освіту, проте не деталізує якою вона повинна бути рівня: початкового, першого (бакалаврського) чи другого (магістерського) рівня вищої освіти.

На нашу думку, начальник ОРВ має мати вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня вищої освіти за однією зі спеціальностей: 081 «Право», 252 «Безпека державного кордону», 262 «Правоохоронна діяльність» відповідно до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти.

Крім того для зайняття посади начальника ОРВ висувуються вимоги про досвід служби (роботи) в оперативних підрозділах, проте відсутні вимоги щодо такого стажу в календарному обчисленні.

На нашу думку, необхідно встановити вимоги щодо наявності конкретного календарного стажу досвіду служби (роботи) в оперативних підрозділах не менше 5 календарних років.

В Положенні про орган охорони державного кордону Державної прикордонної служби України [3] відсутнє повноваження на здійснення

ОРД та завдання що впливають зі здійснення ним такої діяльності.

Висновки та шляхи розв'язання проблеми. Враховуючи вищевикладене, пропонується унести зміни до наказів Міністра внутрішніх справ України наступного змісту.

1. Відповідно до абзацу третього пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України від 12 листопада 2019 року № 285-IX «Про внесення змін до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» щодо вдосконалення діяльності Державної прикордонної служби України» з метою приведення актів Міністерства внутрішніх справ України у відповідність до актів законодавства, пропонується:

Унести до Положення про орган охорони державного кордону Державної прикордонної служби України затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 30 листопада 2018 року № 971, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 26 грудня 2018 року за № 1468/32920, такі зміни:

1) у розділі II:

пункт 1 після підпункту 2 доповнити новим підпунктом 3 такого змісту:

«3) здійснення оперативно-розшукової діяльності;».

У зв'язку з цим підпункти 3–9 вважати відповідно підпунктами 4–10;

7) пункт 5 після підпункту 6 доповнити новим підпунктом 7 такого змісту:

«7) здійснює оперативно-розшукову діяльність силами та засобами підпорядкованих оперативно-розшукових підрозділів;».

У зв'язку з цим підпункти 7–46 вважати відповідно підпунктами 8–47.

2) пункт 4 розділу III після підпункту 3 доповнити новим підпунктом 4 такого змісту:

«4) організацію оперативно-розшукової діяльності;».

У зв'язку з цим підпункти 4–12 вважати відповідно підпунктами 5–13.».

2. Відповідно до абзацу третього пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України від 12 листопада 2019 року № 285-IX «Про внесення змін до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» щодо вдосконалення діяльності Державної прикордонної служби України» з метою приведення актів Міністерства внутрішніх справ України у відповідність до актів законодавства, пропонується:

1) визнати таким, що втратило чинність Положення про оперативно-розшуковий відділ органу охорони державного кордону України, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 02 лютого 2015 року № 118, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 18 лютого 2015 року за 187/26632;

2) викласти Положення про оперативно-розшуковий відділ органу охорони державного кордону України, у новій редакції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Положення про оперативно-розшуковий відділ органу охорони державного кордону. Наказ МВС України від 02.02.2015 № 118. Офіційний вісник України. 2015. № 19. Ст. 533.
2. Притула А.М. Допустимість доказів. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2016. № 6. С. 170–176.; Притула А.М., Митрофанов І.І. Оперативно-розшукова діяльність оперативних підрозділів: проблеми законодавчого забезпечення. Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України: тези міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 22 листопада 2019 року). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2019. С. 305-307.
3. Положення про орган охорони державного кордону Державної прикордонної служби України. Наказ МВС України від 30.11.2018 № 971. Офіційний вісник України. 2019. № 3. Ст. 86.

Притула А.М.

Оперативно-розыскные отделы Государственной пограничной службы: сущность и назначение.

Аннотація. В статье дается анализ отдельных положений подзаконных нормативно-правовых актов, регламентирующих оперативно-служебную и оперативно-розыскную деятельность Государственной пограничной службы Украины. Констатируется их противоречивость. Предлагаются пути решения существующих проблем несоответствия подзаконных нормативно-правовых актов законодательству (путем внесения изменений и изложения в новой редакции).

Ключевые слова: оперативно-розыскной отдел, Государственная пограничная служба Украины, оперативно-служебная деятельность.

A. Prytula

Units of operational activity of the Border Guard Service of Ukraine: essence and purpose.

Summary. The article analyzes the specific provisions of the by-laws, governing the operative-service and operational activities of the Border Guard Service of Ukraine. We propose ways to solve existing problems of non-compliance of by-laws with legislation (by amending and rewriting).

Keywords: units of operational activity, Border Guard Service of Ukraine, operational-service activity.